

10. ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ

ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਤੇ ਮੌਲਿਕ ਕਾਵਿ-ਸੰਚਾਰ ਲਹਿਜ਼ੇ ਕਾਰਨ ਹੋਰਨਾਂ ਕਵੀਆਂ ਤੋਂ ਅੱਡਰਾ ਹੈ। ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਕਾਵਿ ਦੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਅਤਾ ਏਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਾਇਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਾਵਿ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦਾ ਜਨਮ 14 ਜਨਵਰੀ 1945 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਪੱਤੜ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ(ਪੰਜਾਬ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਮਤੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਕੌਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਕਪੂਰਥਲਾ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਐੱਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਪੀ-ਐਚ.ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਐੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਾਵਿਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਨਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ ‘ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁਲਗਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ’ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਮਿਲ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ, ਸਰਸਵਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਵੀ ਐਲਾਨਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

‘ਕੋਲਾਜ਼’, ‘ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਹਰਫ਼’, ‘ਬਿਰਖ ਅਰਜ਼ ਕਰੇ’, ‘ਪਤਝੜ ਦੀ ਪਾਜ਼ੇਬ’, ‘ਸੁਰਜਮੀਨ’ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ। ਪਾਤਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਬਾਰੇ ਭਾਵਪੂਰਤ ਸ਼ਾਇਰੀ ਰਚੀ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ-ਸਿਰਜਣਾ ਸਮੇਂ ਦਮਘੋਟੂ ਸਿਸਟਮ ਉੱਤੇ ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ

ਆਉਂਦਿਆਂ ਸਿਆਲਾਂ ਨੂੰ
ਜਾਂ ਹੋਰ ਇਕ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਨੂੰ
ਬੇਮੁਹਾਰ ਘਟਨਾਵਾਂ
ਬੇਸ਼ਮਾਰ ਘਟਨਾਵਾਂ
ਰੋਗ ਸੋਗ ਹਾਰਾਂ ਵਿਚ
ਜਾਲ ਤੰਦ ਤਾਰਾਂ ਵਿਚ
ਬੇਪਛਾਣ ਸਹਿਮਾਂ ਵਿਚ
ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਹਿਮਾਂ ਵਿਚ
ਡਰੇ-ਡਰੇ ਭੇਤਾਂ ਵਿਚ
ਘਿਰ ਜਾਂਗਾਂ ਪਰੇਤਾਂ ਵਿਚ
ਭਾਖਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ
ਅਪਣੀਆਂ ਹੀ ਸੋਚਾਂ ਦੀ
ਵਿਆਖਿਆ ਨ ਹੋਵੇਗੀ
ਸ਼ਾਮ ਉਤਰ ਆਵੇਗੀ
ਅੰਧਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ
ਮੈਂ ਵੀ ਫੇਰ ਜਾਵਾਂਗਾ
ਦੀਪ ਰੱਖ ਕੇ ਤਲੀਆਂ 'ਤੇ
ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ
ਅਗਨ ਜੋ ਕਿ ਛਾਤੀ ਵਿਚ
ਸੁਲਗਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ
ਦੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਾਂਗਾ
ਆਪ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਗਾ।

ਆਇਆ ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ

ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇ
ਆਇਆ ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ
ਚੱਲ ਕੇ ਦੂਰ ਬਿਹਾਰ ਤੋਂ
ਗੱਡੀ ਬੈਠਾ ਸਿਆਵਦਾ
ਨਾਲ ਬਥੇਰੇ ਹੋਰ
ਰਾਮ ਕਲੀ ਵੀ ਨਾਲ ਸੀ
ਸੁਘੜ ਲੁਗਾਈ ਓਸ ਦੀ

ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ
ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਬਾੜੇਵਾਲ ਵਿੱਚ
ਜੜ੍ਹ ਲੱਗੀ ਤੇ ਪੁੰਗਰੀ
ਰਾਮ ਕਲੀ ਦੀ ਕੁੱਖ 'ਚੋਂ
ਜਨਮੀ ਬੇਟੀ ਓਸ ਦੀ
ਨਾਂ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਮਾਧੁਰੀ

ਕੱਲ੍ਹ ਮੈਂ ਦੇਖੀ ਮਾਧੁਰੀ
ਓਸੇ ਪਿੰਡ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ
ਗੁੱਤਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਿਬਨ ਵਿੱਚ
ਸੁਹਣੀ ਪੱਟੀ ਪੋਚ ਕੇ
ਊੜਾ ਐੜਾ ਲਿਖ ਰਹੀ

ਊੜਾ ਐੜਾ ਲਿਖ ਰਹੀ

ਬੇਟੀ ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ ਦੀ ?

ਕਿੰਨਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸਾਕ ਹੈ

ਅੱਖਰਾਂ ਤੇ ਰਿਜ਼ਕ ਦਾ

ਏਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਾਡਲੇ

ਪੋਤੇ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਦੇ

ਬਹਿ ਬਾਪੂ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ

ਲੁੱਧੇਆਣੇ ਆਂਦੇ

ਕੋਨਵੈਂਟ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ

ਏ ਬੀ ਸੀ ਡੀ ਸਿੱਖਦੇ

ਏ ਬੀ ਸੀ ਡੀ ਸਿੱਖਦੇ

ਪੋਤੇ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ?

ਕਿੰਨਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸਾਕ ਹੈ

ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਅਕਾਂਖਿਆ।

ਅਭਿਆਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਾਵਿ ਬੰਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ

(ੳ) ਦੀਪ ਰੱਖ ਕੇ ਤਲੀਆਂ 'ਤੇ

ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ

ਅਗਨ ਜੋ ਕਿ ਛਾਤੀ ਵਿਚ

ਸੁਲਗਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ

ਦੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਾਂਗਾ

ਆਪ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਗਾ।

(ਅ) ਕਿੰਨਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸਾਕ ਹੈ

ਅੱਖਰਾਂ ਤੇ ਰਿਜ਼ਕ ਦਾ

ਕਿੰਨਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸਾਕ ਹੈ

ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਅਕਾਂਖਿਆ।

2. 'ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ' ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ।

3. 'ਆਇਆ ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ' ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

4. ਕਵੀ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਕਿਉਂ ਤੁਰਦਾ ਹੈ? ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਕਰੋ।